

LOKALNA SKUPNOST, DRUŽBENE VEZI, SOLIDARNOST IN RAZUMEVANJE VARNOSTI

ALEŠ BUČAR RUČMAN

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
ales.bucar@um.si

Lokalno okolje moramo razumeti kot prostor, ki ga sestavljata fizični in družbeni prostor. Lokalno okolje močno vpliva na izgradnjo naše identitete, kjer je identiteta, vezana na lokalno okolje, ena najmočnejših. V sociologiji se kot osreden koncept za analizo življenja ljudi uporablja skupnost, zato predstavimo ključna sociološka izhodišča skupnosti pri Tönniesu, Durkheimu, Parsonsu in Webbru. Nadalje predstavimo ugotovitve čikaške sociološke šole in razlage kriminalitete pri Burgessu (koncentrični krogi), Shawu in McKayu (teorija družbene dezorganizacije), nato pa jih nadgradimo s sodobnejšimi teorijami: Bronfenbrennerjevo ekološko-sistemske teorije ter teorijo kriminalnih vzorcev (Brantingham in Brantingham). Prispevek sklenemo s predstavitev posledic priseljevanja in pokažemo na obstoj izključenih skupin znotraj naših družb, kar preverimo in potrdimo z empiričnimi podatki raziskave programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih (2022) o socialni distanci.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.4](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.4)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:
lokalna skupnost,
varnost,
solidarnost,
migracije,
socialna distanca

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.4](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.4)

ISBN

978-961-286-875-8

Keywords:

local community,
safety and security,
solidarity,
migration,
social distance

LOCAL COMMUNITY, SOCIAL TIES, SOLIDARITY, AND UNDERSTANDING OF SECURITY AND SAFETY

ALEŠ BUČAR RUČMAN

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
ales.bucar@um.si

The local environment should be understood as a space composed of both physical and social dimensions. The local environment strongly influences the construction of our identity, with local identity being one of the strongest. In sociology, the concept of community is central to the analysis of people's lives. Therefore, we present the key sociological conceptualisations of community in the works of Tönnies, Durkheim, Parsons, and Weber. Further, we present the conclusions of the Chicago School of Sociology with findings of Burgess (concentric circles) and Shaw and McKay (social disorganisation theory) and then enhance them with contemporary theories: Bronfenbrenner's ecological systems theory and the theory of criminal patterns (Brantingham and Brantingham). We conclude by presenting the consequences of migration and highlighting the existence of excluded communities within our societies, verifying and confirming this with empirical data on social distance from the 2022 research of the Research Programme »Security and Safety in Local Communities«.

1 Uvod

Lokalno okolje, v katerem živimo, vpliva na naše življenje na različnih ravneh in določa dinamiko našega vsakodnevnega delovanja, naših dejavnosti kot tudi način razumevanja in vzpostavljanja odnosov z ljudmi v naši neposredni bližini (sosed, sokrajani, someščani). *Lokalno okolje moramo namreč razumeti kot prostor, ki ga sestavljata fizični in družbeni prostor.* Oba skupaj vplivata na življenje ljudi. Fizični prostor vključuje neposreden fizični teren z vsemi zemljišči (kmetijskimi in/ali javnimi (npr. parki)), objekti (stanovanjski objekti, kot so hiše, bloki, gospodarska poslopja, trgovine, objekti za storitveno dejavnost, upravne stavbe, tovarne itd.) in vso infrastrukturo (prometno infrastrukturo (ceste, železnice, postaje)), telekomunikacijsko in energetska infrastrukturo). Družbeni prostor sestavljajo ljudje in vezi, ki nastajajo na osnovi vsakodnevnih interakcij in tudi kot posledica delovanja najrazličnejših nacionalnih in lokalnih struktur, v katerih delujejo ljudje kot posamezniki ali kolektivitete, in s svojim delovanjem reproducirajo delovanje teh struktur v svojem okolju. To so temelji, na osnovi katerih se oblikujejo specifične družbene vezi, različne oblike solidarnosti in sodelovanja.

Četudi gre v diadi prostor-družba za na prvi pogled mogoče nepovezana elementa, na eni strani nežive predmete in na drugi strani ljudi, nam podrobnejši razmislek razkrije številne povezave in njuno medsebojno prepletenost. Velik del fizičnega prostora je ustvarjen ali preoblikovan po zahtevah, potrebah in zmožnostih ljudi. Še več, kot pravi Urry (2002), občutek in dožemanje prostora, v katerem živimo, nista preprosto določena, temveč sta družbeno konstruirana. Na drugi strani pa fizični prostor pomembno določa delovanje ljudi in vpliva tudi na njihove prioritete, zmožnosti in celo na temeljno družbeno delovanje, organiziranost in solidarnost. Življenje ob reki ali ob morju se pomembno razlikuje od življenja v hribovitih ali gozdnatih predelih. Življenje na prostoru z vročim podnebjem je drugačno od tistega v izrazito mrzlem. Življenje na prostoru, ki je izrazito potresno ogroženo, je drugačno od tistega, kjer te nevarnosti ni. Pri tem moramo razumeti, da razlike niso vidne samo v različnih prilagoditvah fizičnega prostora in infrastrukture (npr. protipotresna gradnja, drugačen tip hiš, izgradnja jezov, ozkih ulic), temveč vpliva fizični prostor tudi na družbeno dinamiko. Ta se vidi v razvoju različnih gospodarskih dejavnosti, v različni organizaciji delovnega procesa in vsakodnevnih dejavnosti (npr. turizem ob posebnih naravnih znamenitostih, obalah, počitek in umiritev družbenega življenja v delu dneva z največjimi temperaturami v južnoevropskih državah). Še več, fizični prostor vpliva tudi na temeljne značilnosti

družbe, kar lahko nazorno vidimo na primeru povezave med visoko potresno ogroženostjo na Japonskem in kulturnimi značilnostmi japonske družbe (Hunter, 2015).¹

Predstavljene ugotovitve o povezanosti in vzajemnem sovpilvanju fizičnega in družbenega prostora na makro ravni (držav, regij) se preslikajo tudi na mikro lokalno raven (mesta in vasi). Ob tem lahko opazimo svojevrsten paradoks – življenje v lokalni skupnosti podobnega tipa (urbano, polurbano, ruralno) v različnih državah ima več skupnih značilnosti kot pa življenje v različnih lokalnih skupnostih znotraj iste države. Vsakodnevna dinamika in dejavnosti ljudi, njihova opravila, način povezovanja, sodelovanja, oblikovanja družbenih vezi, prevlada formalnega oz. neformalnega družbenega nadzorstva in družbena delitev dela so si v Ljubljani, Zagrebu, Dunaju, Amsterdamu, Berlinu bolj podobni, kot pa so v Ljubljani in Marezigah, Oplotnici ali Križevcih pri Ljutomeru. Enako velja na drugi strani seveda za manjše kraje in vasi.

Lokalno okolje močno vpliva na oblikovanje naše identitete. Primarne identitete so pripisane z rojstvom in jih ne moremo izbirati (npr. etnična pripadnost, »rasa«, spol), drugače pa je s sekundarnimi identitetami. Te prevzemamo skozi življenje s socializacijo. Cohen (2006, str. 101) ugotavlja, da lahko sočasno prevzemamo več identitet, ki so lahko vezane na starost, spol, invalidnost, »raso«, etnično pripadnost, narodnost, versko prepričanje, pripadnost določeni subkulturi, spolno usmerjenost itd. Identitete se med seboj praviloma dopolnjujejo, nadgrajujejo in ne nasprotujejo, od posamezne situacije, preteklih izkušenj, značilnosti prevladujočega družbenega diskurza, stereotipov, postavljanja meja med identitetami, vključevanja oziroma izključevanja pa je odvisno, katera bo prešla v ospredje. Pri tem je identiteta, vezana na lokalno okolje, prostor, v katerem živimo, ali mogoče celo najbolj prostor, v katerem smo odraščali, tista, ki nas najmočneje zaznamuje oz. najtrdneje interpelira (kliče v svoj objem). Identiteta biti Ljubljančan, Mariborčan, Koprčan je ena najmočnejših in prevladujočih in ostaja z nami tudi po selitvi v novo lokalno okolje. Pripadnost, zvestoba, podpora lokalnemu športnemu klubu (npr. Olimpiji, Mariboru, Muri) izhaja ravno iz te identifikacije z lokalnim okoljem, ki jo posamezniki tako javno manifestirajo in s tem identiteti dodajo še čustveno

¹ Ob analizi vpliva lokalnega fizičnega okolja in njegovih potencialnih nevarnosti (npr. potresni ogroženosti) na družbeno delovanje, velja opozoriti na ugotovitve Aldricha (2011), da na okrevanje – poselitev območja po naravni nesreči (potresu) – najbolj vpliva socialni kapital. Ta ima večji vpliv kot škoda ob potresu, gostota prebivalstva, ekonomski kapital itd.

komponento. Identitete nam omogočajo metafizično povezanost z drugimi, s katerimi nas družijo to, da delimo iste identitete, in to, da nas tudi drugi vidijo in prepoznajo kot takšne.

V sociologiji se kot osrednji koncept za analizo življenja ljudi uporablja skupnost. Kot bomo pokazali kasneje, je ta že dolgo kot predmet sociološke analize prisotna pri številnih ključnih avtorjih (npr. Tönniesu, Durkheimu, Webbru, Parsonsu). Sociološki pristop, ki se ukvarja s skupnostmi (sociologija skupnosti), je že vse od čikaške sociološke šole dalje tesno povezan tudi z raziskovanjem urbanih in ruralnih okolij, razmerami v njih – kar vključuje tudi pomemben segment nezaželenega, škodljivega, nezakonitega vedenja, tj. kriminalitete. Ob tem moramo opozoriti na konceptualni premik, ki se je zgodil konec leta 1960. Kot ugotavljata Day in Murdoch (1993) je koncept skupnosti pričel izgubljati pomen znotraj sociologije. Razumljen je bil namreč kot koncept (preživetega) funkcionalizma. V zatonu študij skupnosti so nekateri avtorji celo predlagali, da naj se ta pristop opusti (na primer Margaret Stacey (1969) v članku z naslovom »The Myth of Community Studies«). Kot pravita Scott in Marshall (2009), je bil to predvsem čas odmika od mikrosocioloških pristopov in prevlade makrosocioloških perspektiv. Slednji so v ospredje postavljali procese na makro ravni, ki naj bi najmočneje zaznamovali mikro (lokalno) okolje. In vendar, ker je bila potreba po uporabi koncepta, ki povezuje prostor in ljudi, je ta vakuum zapolnil nov koncept, tj. lokalnost (ang. *locality*). Ta je uvodoma vključeval predvsem prostorsko dimenzijo in zapostavljal vprašanja, vezana na družbeno življenje na tem prostoru (Day in Murdoch, 1993), vendar je nato kmalu prišlo do hiperinflacije njegovih pomenov, med katerimi so bili nekateri tudi zelo blizu (ali celo nekakšen sinonim) za koncept skupnosti (Cooke, 1990). Pristop, uporabljen v tem prispevku, vztraja pri izvirnem in sociološko podrobno utemeljenem konceptu skupnosti in preučevanju njegove vloge v povezavi z mikro (lokalnim) okoljem. Nikakor ne zanikamo vpliva družbenih struktur in procesov (makro ravni) na življenje v lokalnem okolju – urbanem in ruralnem – (mikro ravni). Še več, poudarjamo jih, a zato ne vidimo potrebe po tem, da bi morali določen koncept opustiti oz. nadomestiti z novim (celo sinonimom).

2 Teoretična izhodišča – razumevanje povezave med skupnostjo in lokalnim okoljem

Življenja človeških skupnosti na določenem lokalno omejenem prostoru (državi, mestu ali vasi) in vpliv vzpostavitve posebnih struktur (institucij), ki regulirajo, nadzorujejo in upravljajo njihova življenja, so že od nekdaj predmet intelektualnih

razprav. Še pred oblikovanjem sociologije, sta se vprašanja življenja ljudi v organizirani skupnosti in njenega vpliva na delovanje človeka dotaknila Hobbes in Rousseau. V ospredje sta postavila eno od ključnih družbenih vprašanj: »Ali je človek slab ali dober?« Če smo natančni, je to vprašanje na koncu mogoče prevesti tudi na skupni imenovalec nasilja in ga zastaviti tako: »Ali je človek sebičen in za dosego svojih sebičnih ciljev tudi nasilen?« Njun izhodiščni pogled kaže na diametralno različen pristop. Hobbes (1651/2008) je bil prepričan, da je človekovo naravno stanje, torej življenje izven politične skupnosti in nadzora države – ki se na koncu prenese v družbeno prakso in realizira na mikro ravni lokalne skupnosti, »osamljeno, revno, neprijetno, brutalno in kratko«. Človeka torej ni videl kot prijetnega, sočustvujočega, prijaznega, temveč kot sebično in egoistično bitje, ki za svoje ozke cilje poseže tudi po nasilju. Njegov pogled na primarno človeško naravo zaznamujeta dva reka *Homo homini lupus* (človek človeku volk) in pa *Bellum omnium contra omnes* (vojna vseh proti vsem). To stanje je po Hobbesovem mnenju mogoče preseči le s predajo naših pravic in svoboščin avtoriteti suverena, ki mu z družbeno pogodbo predamo pooblastilo za legitimno vladanje, ki ga, v zameno za krhko stanje miru in urejenih medosebnih odnosov, nikoli ne izzivamo in izpodbijamo. Človeka pred njegovo nasilno naravo po Hobbesovem mnenju rešuje politična skupnost in podreditev avtoriteti suverena. Pustimo ob strani, da je Hobbes ob tem spregledal nasilje nosilcev moči in države nad lastnim ljudstvom in nasilje med političnimi skupnostmi oz. državami, do katerega navadno pride ravno zaradi različnih interesov na vrhu. Drugačen pogled na temeljno naravo človeka ponudi Rousseau (1754/1993), ki vidi človeka primarno kot miroljubno, nenasilno in v skupnost usmerjeno bitje. Prelom, od katerega gredo stvari narobe, je vzpon političnih in družbenih institucij in oblikovanje civilizacije, kot jo poznamo danes. Takrat se pojavijo zasebna lastnina, nenaravne družbene razlike, kompetitivnost in posledično nasilje.

Poleg klasičnih teoretikov so se z vprašanjem človeškega življenja v skupnostih, odnosov in interakcij ukvarjali tudi sociologi. Najbolj poznani so Tönniesova razumevanje in razlikovanje med konceptom skupnosti (orig. *Gemeinschaft*) in družbe (orig. *Gesellschaft*), Durkheimov vpogled in razlikovanje med organsko in mehansko solidarnostjo in Webrova konceptualizacija komunalizacije in agregacije. Kot pravi Cooke (1990) je pri bazičnih sociologih (Webru, Marxu, Durkheimu) mogoče prepoznati skupni imenovalec, ki je botroval spremembam družbenih odnosov. Vsi menijo, da je pojav kompetitivnega kapitalizma, racionalne moderne družbe in industrializma vodil v uničenje do takrat obstoječih socialnih vezi. Za razliko od

Hobbesa in Rousseauja se po njihovem preobrat ne zgodi ob vzpostavitvi civilizacije, države, temveč na oblikovanju in dominaciji posebnega ekonomsko-političnega sistema (tj. kapitalizma), ki v času Hobbesa in Rousseauja še ni obstajal oz. je bil v čistih začetkih. Po mnenju omenjenih sociologov je moderna uničila skupnost in njej pripadajoče družbene vezi, ki so obstajale v predmoderni obliki. Vzpostavile so se nove, bolj krhke vezi in odnosi, ki temeljijo na ekonomskem kapitalu, plačilu in ne vzajemnosti.

Za analizo in razumevanje skupnosti v ruralnih in urbanih okolij lahko kot izhodišče uporabimo Tönniesov (1887/2001) pristop in konceptualizacijo. *Gemeinschaft* opredeljuje ideja, da v njenem prvotnem oziroma naravnem stanju združuje zaključeno celoto vseh človeških hotenj in prizadevanj ali t. i. skupne volje (Tönnies, 1887/2001, str. 22) in da ljudi pri tem vodita želja po neposrednem sodelovanju in iskanju konsenza. Združevanje in sodelovanje v takšni družbeni organizaciji je povečini naravno in spontano, saj temelji na *Wesenwille* (naravni volji). Obsega (le) nekatere elemente mišljenja in v glavnem izvira iz tradicije, mnenj, občutkov, nagonov in hotenj. Na drugi strani pa naj bi *Gesellschaft* določala *Kürwille* ali *Willkür* (racionalna volja), tj. abstraktna in nenaravna »volja«, ki predstavlja zgolj del procesa razmišljanja (Tönnies, 1887/2001, str. 98). V tej obliki skupnega življenja ljudje složno živijo drug ob drugem, vendar v bistvu niso povezani, marveč ločeni (Tönnies, 1887/2001, str. 52). Takšna družba obstaja na velikih, urbaniziranih območjih, kjer imajo posamezniki čim manj neposrednih stikov in gojijo posebej neosebne odnose, ki temeljijo na preračunljivosti in iskanju osebnih koristi. Tönnies je prepričan, da se *Gemeinschaft* iz skupnosti krvi (družine ali sorodstva) razvije v skupnost kraja oziroma prostora (kjer ljudje živijo blizu drug drugega), nato pa v skupnost duha (v kateri ljudje sodelujejo v prizadevanjih za doseganje skupnega cilja). Za potrebe pričujoče analize je najpomembnejša druga oblika skupnosti, in sicer prostorska skupnost. Tönnies (1887/2001, str. 28) trdi, da soseka predstavlja popoln zgled tovrstne skupnosti in »splošno značilnost skupnega življenja na vasi. Bližina prebivališč, skupna polja, celo način, kako so posesti razporejene druga od drugi, vodijo ljudi v medsebojna srečanja in jih pripravijo, da se navadijo drug na drugega in razvijejo intimna poznanstva. /.../ čeprav je osnovno pogojeno s skupnim življenjem, lahko takšna skupnost obstaja celo, ko so ljudje odsotni iz soseke, vendar je to težje kot pri sorodstvenih vezeh; ohranjano mora biti preko določenih navad, ki določajo skupno druženje in običajev, ki se jih razume kot svete«.

Durkheim (1893/1984) v središče svoje analize postavlja družbene vezi in solidarnost. Zaključil je, da je prevladujoči tip solidarnosti v določeni družbi odvisen od družbenih vezi in specifičnih značilnosti družbe. V homogenih, preprostejših družbah solidarnost izhaja iz podobnosti med pripadniki družbe. Vezi med ljudmi izhajajo iz podobnih prepričanj, vrednot, pogledov, verovanj. V dokaj homogenih družbah, z majhno etnično, narodnostno, versko, kulturno, jezikovno, izobrazbeno, poklicno raznolikostjo med ljudmi, so vezi med njimi in povezanost posledica neposredne vzajemne pomoči, podpore in nekakšne soodvisnosti. Posameznik je razumljen kot član kolektiva, v katerega vlaga sebe, nazaj pa dobiva podporo, ko jo rabi. Tukaj posameznik svojo individualnost postavlja v ozadje, potencialno drugačnost pa podreja kolektivu. Vzpostavi se moralni konsenz kolektiva in *mehanska solidarnost*. Ob velikih spremembah v družbi, industrializaciji, modernizaciji, družbeni heterogenosti in pluralnosti, tehničnih in tehnoloških inovacijah, političnih spremembah ter postopnega vzpostavljanja vse bolj kompleksnih družb pride v ospredje nova oblika solidarnosti, tj. *organska solidarnost*. Homogenosti, podobnosti, vzajemnosti, neposrednega vlaganja v skupnost in pridobivanja pomoči iz skupnosti ni več. Ključnega pomena je sedaj sposobnost koordiniranja specializiranih in diferenciranih vlog posameznikov, ki vodi v natančno družbeno delitev dela.

Da je zmotno misliti, da se mehanska in organska solidarnost izključujeta ali da je moderna pomenila nadomestitev enega tipa solidarnosti z drugim, je opozoril že Parsons (1960). Temu dodaja, da solidarnosti tudi ni mogoče razporejati hierarhično. Goffman (2014) meni, da je mehanska solidarnost predpogoj za nastanek organske solidarnosti in zanjo značilne družbe. Po mnenju Thijssena (2012) takšna ugotovitev izhaja tudi iz Durkheimovih poznejših del, v katerih razpravlja o tem, da sta obravnavani obliki solidarnosti v razmerju, ki omogoča njuno medsebojno uveljavljanje in krepitev. Thijssen (2012) to stališče dodatno nadgradi s pozivom po opustitvi enosmernega pogleda na prehod iz mehanske v organsko solidarnost in zagovarja »cikličnost« medsebojnega povezovanja med obema vrstama solidarnosti. V današnjih družbah tako lahko nazorno vidimo sočasen obstoj mehanske in organske solidarnosti. Prva prevladuje na podeželju, medtem ko je druga značilna za urbana središča. Temelj vezi v določeni skupnosti pa vpliva tudi na zaznavanje varnosti in družbeno nadzorstvo. Če so prvo solidarnost zaznamovale tesne vezi in povezanost, drugo pa družbena delitev dela, lahko zaključimo, da sta temu pripadajoča tudi različna pristopa za preprečevanje kriminalitete in še več, razumevanje in izvor strahu pred kriminaliteto. V okolju, kjer se ljudje med seboj poznajo, če ne drugače vsaj na videz, jim to daje občutek varnosti, v ospredju pa je

neformalno družbeno nadzorstvo. V okolju, kjer se ljudje ne poznajo, a vendar so vse storitve razmeroma gladko opravljene, je v ospredju formalno družbeno nadzorstvo. V prvem okolju neznanec vzbuja sum, v drugem okolju pa je pravilo. Če se v homogenem okolju, kjer se ljudje med seboj poznajo, vsi ljudje začnejo obračati ob pojavu policijskega vozila na vasi, je to v velikih urbanih središčih nekaj popolnoma vsakdanjega in ne pritegne nobene posebne pozornosti.

Parsons (1971, 1977) je v središče svoje analize solidarnosti in družbene skupnosti postavil tudi koncept državljanstva. Zanj je verjel, da je temelj organske solidarnosti modernih družb in ključni dejavnik integracije. Biti član določene skupnosti – državljan določene države – je namreč temelj za izgradnjo (politične) solidarne skupnosti. Vendar, kot zaključuje Wallerstein (1999), državljanstvo vključuje, a ob tem hkrati izključuje. Državljanstvo je temelj vključenosti in privilegij vseh, ki ga imajo, in izhodišče za izključenost za vse, ki ga nimajo. Med te lahko štejemo priseljence – tudi legalne, najbolj pa neregularne in nedokumentirane. Vsi lahko sicer živijo v imigrantski državi, lahko so v njej celo rojeni, plačujejo davke in prispevke, vendar imajo v tej državi formalno omejene politične in socialne pravice. Poleg formalnega izključevanja na osnovi državljanstva je treba prepoznati tudi neformalno izključevanje, ki poteka na osnovi delitev na »nas« in »njih«. Ta je posledica različnih družbenih procesov, kot so na primer oblikovanje in delovanje predsodkov, rasizem, oblikovanje izključujočih družbenih identitet in diskurz drugosti, vzpostavljanje družbenih meja, nacionalizem (Cohen, 2006).

Svoj pogled na razlikovanje med dvema oblikama družbenih odnosov je razvil tudi Weber (1922/2002). Njegov koncept komunalizacije družbenih odnosov se navezuje na odnose in razmerja, za katere je značilen občutek solidarnosti, ki temelji na emocionalni, afektivni ali tradicionalni navezanosti članov specifične družbene skupine. Ti so povezani z dolgotrajnimi odnosi, ki presegajo zgolj trenutno doseganje cilja in vplivajo na oblikovanje vezi med člani skupine. Komunalnega (tj. skupnostnega) družbenega odnosa ne določajo skupne lastnosti oz. položaj posameznikov, tudi ne enotni odzivi oz. ravnanja, temveč delovanje, pri katerem se upoštevata vzajemnost in delovanje drugih, ki so usmerjeni v doseganje skupnih interesov in ciljev (Weber, 1922/2002).

Weber (1922/2002) je opredelil še en pojem, ki je značilen za družbene odnose, tj. agregacijo družbenih odnosov. Ta po njegovem mnenju nastane kot rezultat usklajevanja in uravnoteženja interesov ali zaradi racionalnih stališč ali

preračunljivosti. To namreč zagotovi pogoje, da se cilji dosejajo na podlagi racionalnega dogovora in soglasja. Weber (1922/2002) pravi, da lahko idealni tip tovrstnih odnosov najdemo v blagovni menjavi na svobodnem trgu, prostovoljnem združevanju posameznikov, ki si prizadevajo za doseganje konkretnih ciljev, in prostovoljnem združevanju, ki temelji na ideoloških vrednotah. Če predpostavljamo, da je prvi tip družbenih odnosov bolj značilen za manjše skupnosti in podeželje, potem drugi tip družbenih odnosov prevlada v heterogenem urbanem okolju, v katerem je treba cilje dosejati v družbenih skupinah, ki jih sestavljajo neznanci. Glede na to, da sta komunalizacija in agregacija družbenih odnosov po Webrovem mnenju skupna veliki večini družbenih odnosov, lahko sklepamo, da gre pravzaprav za dve plati medalje, zlasti če skušamo to razlikovanje upoštevati pri preučevanju ruralnih in urbanih skupnosti.

Poleg omenjenih konceptov je Webrov sociološki pristop zaznamoval tudi njegov zaključek o modernih družbah in posledici vzpona racionalnega delovanja, dominacije birokratskih institucij, ki prinašajo rigidnost, specializiranost, brezdušnost, uničujejo kreativnost in v ospredje postavljajo zgolj ozko racionalno doseganje ciljev. Ekonomska razmerja kapitalistične proizvodnje postanejo tako temeljno gonilo družbenega delovanja. Weber (1930/2001) je v tem videl zapiranje modernega človeka v »železno keletko«. Zaključimo lahko, da pride do oblikovanja družbe, ki jo zaznamujejo učinkovitost transportnega sistema (ljudje pridejo od točke A do točke B), učinkovita oskrba s hrano za množice prebivalcev velikih mest, dobro delovanje drugih podsistemov (šolskega, zdravstvenega), a vendar se v teh okoljih pristna vez med ljudmi izgubi. Z drugimi besedami, ključnega pomena postane cilj, pot do njega in njeni stranski učinki pa so nepomembni.

3 **Povezave med lokalnim okoljem in kriminaliteto**

Povezave med kriminaliteto, lokalnim okoljem in specifičnimi značilnostmi posamezne četrti v mestu so bile postavljene v ospredje raziskovanja čikaške sociološke šole na začetku prejšnjega stoletja. Burgess (1925/1967) je zaključil, da je mogoče Čikago razdeliti na pet koncentričnih krogov: osrednje poslovno središče, prehodno območje oziroma območje s slabšimi razmerami, območje delavskih hiš, stanovanjsko območje in spalno območje. Značilno je bilo, da so se razmere pomembno razlikovale. Najslabše stanje je bilo v prehodnem delu oziroma t. i. »slumih«, v katerih so prevladovali socialna beda, onesnaženost, slabi medsebojni odnosi, bolezni in kriminaliteta. To so bili deli mest, kamor so se po prihodu v ZDA

naselili priseljenci in nastale so tipične priseljenke četrti (italijanska, grška, kitajska itd). Razmere so bile nato v vsakem naslednjem krogu boljše. Delavci so se sčasoma in v primeru izboljšanja socialnega položaja preselili na območja, ki so bila bolj oddaljena od centra. Tako so nastajala območja z revnim prebivalstvom v centru in območja na obrobju, kjer so živeli bogatejši prebivalci (Burgess, 1925/1967). Omenjene ugotovitve kažejo na povezavo med socialnim položajem večjega števila posameznikov in njihovim mestom prebivanja. Te značilnosti so aktualne še danes in ne veljajo zgolj za ameriška mesta, temveč tudi za številna mesta v Evropi (v Franciji, Angliji, Švedski, Nemčiji, Belgiji).

Uvodne zaključke čikaške šole sta nato nadgradila Shaw in McKay (1969) in oblikovala *teorijo družbene dezorganizacije*. S sekundarno analizo statističnih podatkov (sodne statistike, policijske statistike, popis prebivalcev, šolske statistike itd.) sta ugotovila, da obstaja povezava med ekonomsko-socialnimi razmerami prebivalcev, bivanjskimi razmerami v soseski in delovanjem formalnih in neformalnih mehanizmov družbenega nadzorstva v določenih skupnostih oz. soseskah. Zmanjšana moč nadzorstvenih mehanizmov je bila po njunem mnenju posledica hitre industrializacije, povečanega priseljevanja in urbanizacije, povzročala pa je nastanek družbeno dezorganiziranih sosesk. V njih so se odklonkost in pripadajoče vrednote prenašale iz generacije v generacijo. V središču mest, kjer so v bližini tovarne, onesnaženo okolje, najstarejše hiše in slabe bivanjske razmere, so se naseljevali ljudje spodnjega družbenega razreda. Zaradi slabih pogojev so ljudje tam živeli, le če so jih v to prisilile ekonomske razmere. Novi priseljenci so se zaradi slabega ekonomskega položaja najpogosteje priselili na ta območja, pri tem pa so računali, da se bodo ob izboljšanju ekonomskega položaja kmalu odselili v boljše predele na obrobju. Zaradi tega niso nikoli resnično zaživel v tem prehodnem okolju. V takšnih razmerah se prebivalci med seboj tudi niso povezovali oz. vzpostavljali družbenih vezi. Prebivanje v teh soseskah je bila preživitvena strategija, kjer je vsaka družina gledala predvsem nase. Ob njihovi izselitvi so prazno mesto v dezorganiziranih soseskah zapolnili na novo priseljeni priseljenci, pri katerih se je opisani proces ponovil. Sčasoma je prebivanje v revnejših predelih mesta predstavljalo tudi vir stigmatizacije, saj je soseska, v kateri je posameznik prebival, postala indikator socialnega statusa in družbene pozicije posameznika (Shaw in McKay, 1969). Shaw in McKay (1969) sta v povezavi s kriminaliteto na teh območjih zaključila, da je bila ta vgrajena v skupnost, saj »delinkventnost izvira iz dinamike življenja v skupnosti. /.../ Dejstvo, da je v Čikagu v delu blizu poslovnemu območju in industriji, stopnja delinkventnosti več let ostala relativno konstantna kljub

zaporednim spremembam prebivalstva z rodnostjo in narodnostnim spremembam, [kar] podpira ugotovitve, da so dejavniki, ki povzročajo delinkventnost, vgrajeni v skupnost.«.

Na drugi strani je bila za soseske z nizko stopnjo kriminalitete in storilcev značilna medsebojna povezanost prebivalcev, večja homogenost, delovanje različnih prostovoljnih in prostočasnih organizacij, cerkev itd. Norme in vrednote, ki so jim bili izpostavljeni mladostniki v teh skupnostih, so bile skladne s splošno sprejemljivimi normami družbe. V teh soseskah je bila skupnost živa, vzajemno povezana in dejavna, medtem ko je bilo v soseskah z visokim deležem prestopnikov stanje popolnoma drugačno. Mladostniki so imeli v teh okoljih možnost učenja prestopniškega vedenja. Pri vzpostavljanju odklonskih vzorcev vedenja Shaw in McKay (1969, str. 172) sprejmeta ugotovitve teorije različnih druženj. Avtorja večkrat izpostavita, da se fantje v soseskah z visokim deležem prestopnikov takšnega vedenja naučijo od starejših storilcev v soseski, s katerimi imajo vzpostavljene posebne odnose. Otroci, ki živijo v okoljih z nizko stopnjo kriminalitete, so od takšnega vedenja umaknjeni in se ga zato ne naučijo. Prav tako je pri Shawu in McKay (1969, str. 318) mogoče razbrati sprejemanje Mertonovega pogleda na družbeno anomijo in vzroke odklonskosti. Tako ugotavljata, da so otroci tako v revnih in bogatih predelih izpostavljeni istim vrednotam in merilom uspeha, pri tem je bilo otrokom iz nižjega razreda ta merila težko doseči na legalen način. Ukvarjanje s kriminaliteto kot obliko »organiziranega načina življenja« (Shaw in McKay, 1969, str. 319) (razvoj kriminalne kariere) je predstavljal način doseganja družbenih ciljev in vrednot. Kariera, znotraj katere so otroci spodnjega razreda lahko dosegali družbeno določene kriterije uspešnosti, pa je bila skoraj izključno vezana na kriminalno pot.

Vpliv lokalnega okolja oz. natančneje lokalne skupnosti na posameznikovo izvajanje kriminalitete oz. tudi oblikovanje strahu pred kriminaliteto je mogoče prepoznati tudi v nedavnih raziskovalnih pristopih. Izhodišče predstavlja Bronfenbrennerjeva (1977, 1979) ekološko-sistemska teorija, ki je združila zaključke iz obsežnega nabora raziskav iz različnih disciplin, predpostavlja pa, da na naš razvoj vplivajo različni dejavniki iz okolja. Ti soobstajajo skozi različne plasti socialnega okolja. V ekološki teoriji se te plasti – ki niso strogo omejene in omejene, temveč se prelivajo druga v drugo – začnejo z mikrosistemom (npr. dejavnosti, vloge in medsebojni odnosi v posameznikovem neposrednem okolju znotraj družine, vrstnikov in učiteljev v šolah, sodelavcev na delovnem mestu), mesosistemom (npr. medsebojni odnosi med

vsaj dvema elementoma mikrosistema; npr. odnosi med družino, sošolci, učitelji in vrstniki v soseski), eksosistemom (npr. povezave in procesi med dvema ali več okolij, pri čemer vsaj eno ni neposredno okolje otroka in v katerem otrok nima dejavne vloge in neposrednega stika, vendar nanj posredno vpliva, npr. starševsko delovno mesto, množični mediji, neposredno lokalno okolje, posameznikova socialna mreža itd.). Makrosistem se nanaša na kulturne in ideološke vzorce, ki določajo formalne in neformalne institucije ter »postavlja vzorec za strukture in dejavnosti, ki se pojavljajo na konkretni ravni« (Bronfenbrenner, 1977, str. 515). Vključuje formalna pravila, zakone, politike, prepričanja, znanja, običaje in vsakodnevne prakse ter življenjski slog, podprt s prevladujočimi vrednotami določene kulture in subkulture. Zadnja raven, kronosistem, vključuje spremembe ali doslednost v času, ne le na ravni posameznika, temveč tudi na ravni okolja (npr. spremembe v družinski strukturi, socialnoekonomskem statusu, zaposlitvi, kraju bivanja). Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) (2002) sprejema ekološko teorijo kot teoretično izhodišče za razumevanje vzrokov za nasilje. Ekološki okvir je vedno bolj uporabljen v raziskavah o različnih oblikah nasilja, npr. nasilju v intimnopartnerskih odnosih (Di Napoli idr., 2019), spolnih zlorabah (Casey in Lindhorst, 2009), močno pa je vplival tudi na raziskave o medvrstniškem nasilju in nasilju na šolah (Astor in Benbenishty, 2019; Benbenishty in Astor, 2005; Espelage, 2014; European Crime Prevention Network [EUCPN], 2021; WHO, 2015).

Sodobnejši pogledi na prostorsko analizo kriminalitete se nanašajo tudi na področje raziskovanja okoljske kriminologije. Ta v ospredje postavlja vprašanja o krajevni razporeditvi kriminalitete, a vendar ob tem zapostavlja vprašanja o dejanskih vzrokih za kriminaliteto. Brantingham in Brantingham (1993, 2008) sta oblikovala teorijo kriminalnih vzorcev, v kateri povezujeta fizični prostor in čas oz. če smo natančni, gre za povezavo med prostorom in družbeno dejavnostjo na določenem fizičnem prostoru. Navajata, da je mogoče prostor v lokalnem okolju razdeliti na tri različne kategorije: generatorje kriminalitete, privlačevalce kriminalitete in nevtralne cone. *Generatorji kriminalitete* so prostori, ki privlačijo večje število ljudi, vendar njihov namen ni storitev kaznivih dejanj. To so prostori, kot na primer trgovine, trgovski centri, poslovne cone, zdravstveni domovi in bolnišnice, športni objekti, mestna središča, turistične zanimivosti itd. Izvajanje kaznivih dejanj na teh prostorih je posledica velike koncentracije obiskovalcev, s tem pa se na tem prostoru pojavi tudi več potencialno dostopnih predmetov. Storitvi tako vedo, da lahko na teh mestih pridobijo »nagrado«. Pri tem ni nujno, da so na teh prostorih organizirani storilci. Avtorja dopuščata tudi možnost, da so med obiskovalci namreč nekateri

posamezniki iz lokalnega in širšega okolja, ki sicer niso prišli na to mesto zaradi storitve kaznivega dejanja, vendar jih priložnost in razmere premamijo. Kot *privlačevalci kriminalitete* delujejo predeli mest, ki so znani po ustvarjanju kriminalnih priložnosti. Prestopniki, ki večinoma prihajajo iz bolj oddaljenih naselij, se na te prostore odpravijo načrtno in z namenom izvrševanja kaznivih dejanj. Ta mesta predstavljajo na primer središča nočne zabave, četrti s prostitutcijo, mesta, kjer se preprodaja prepovedane druge, velika nakupovalna središča ob pomembnih prometnih poteh, nevarovana parkirišča. *Neutralna središča* so tisti deli mest, ki ne privlačijo načrtnih storilcev, prav tako pa ne ustvarjajo priložnosti za kriminaliteto. Avtorja sicer opozarjata, da posameznih predelov ne smemo razumeti kot čista nevtralna mesta, generatorje ali privlačevalce kriminalitete. Navadno specifičen prostor deluje kot generator za določene oblike kriminalitete, privlačevalec za druge in nevtralno mesto za tretje oblike kriminalitete. Izvajanje kaznivih dejanj je tako odvisno od možne nagrade za storilca, poznavanje dejanske priložnosti, stopnje tveganja za storilca in njegove/njene veščine za izvedbo odklonskega dejanja.

4 Priseljevanje in vključenost/izključenost priseljencev v lokalno okolje

Ena ključnih značilnosti družb ekonomsko razvitih držav je njihova etnična heterogenost. Ta je v večini primerov posledica priseljevanja, ki se je v evropskem prostoru najbolj množično odvijalo po drugi svetovni vojni. Potreba po delovni sili in razvoj evropskega povojnega gospodarstva sta privabila veliko število delavcev, ki so jim v naslednjem koraku sledili družinski člani. Tudi danes je priseljevanje najpogosteje povezano s potrebo na trgu dela imigrantske države, kjer je pomanjkanje lokalnih delavcev ali pa ti niso primorani opravljati umazanih, nevarnih in zahtevnih poklicev (t. i. 3D poklici, ang. »dirty, dangerous, demanding«) za ponujeno plačilo. Ne glede na potrebo po delavcih pa se priseljenci po selitvi v novo državo pogosto srečajo z dvema oblikama izključevanja: formalnim in družbenim izključevanjem. Formalno izključevanje vključuje različne formalne politike in pravila, ki vzpostavljajo razlikovanje med domačimi prebivalci in tujci, v EU so izpostavljeni zlasti tujci, ki prihajajo iz t. i. tretjih držav. To pogosto vodi v diskriminacijo in viktimizacijo (npr. določeni so posebni pogoji za vključitev na trg dela, nimajo iste socialne pomoči, nimajo pravice do socialnega stanovanja). Družbene izključitve pa predstavljajo delitve na »nas« in »njih«, ki temeljijo na predsodkih, nestrpnosti, rasizmu in oblikovanju izključujočih družbenih identitet. Posledica je izključevanje priseljencev in njihovih potomcev ter njihovo nameščanje v »lokalne totalne institucije« (Bučar Ručman, 2016). Te razumemo kot fizične

prostore, v katerih so (obtičali) priseljenci (priseljenske četrti, zapori, centri za odstranitev tujcev, begunski centri, delavski domovi itd.), in tudi kot družbene prostore izključenosti in marginalizacije, v katerih so prijateljske interakcije omejene na krogu ljudi z istimi narodnostnimi oz. priseljskimi identitetami, ustvarjanje družine znotraj »svojega« narodnostnega oz. priseljskega kroga. Bučar Ručman (2015) navaja terensko raziskavo iz Velenja, v kateri je bilo ugotovljeno, da so vsi sogovorniki, ne glede na narodnost (torej Slovenci, Hrvati, Bošnjaki, Srbi), izpostavili, da v njihovem lokalnem okolju obstaja nenapisano družbeno pravilo, da si resnega partnerja poiščejo v lastni narodnostni skupini. Mladi vzpostavljajo prijateljstva s prijatelji različnih narodnosti, razmere pa so drugačne pri oblikovanju družine. Sogovorniki so kot ključen dejavnik navedli pritisk staršev in družine. Zavedajo se, da v primeru kršitve nenapisanega pravila sledi pritisk družine, izključevanje in stigmatizaciji.

Kot smo predhodno zapisali, je eden od dejavnikov, ki vpliva na oblikovanje (politične oz. nacionalne) skupnosti koncept državljanstva, ki pa sočasno vključuje (državljanke) in izključuje (nedržavljanke). Med vse formalno izključene spadajo tudi priseljenci in njihovi potomci, ki nimajo državljanstva. Mehanizmi formalnega izključevanja se ne ustavijo tukaj. Dodatno razlikovanje je vezano na njihov formalni status prebivanja. Priseljenci z dovoljenjem za stalno bivanje imajo večji obseg pravic kot priseljenci, ki bivajo zgolj začasno. Najmanj pravic imajo seveda tisti, ki nimajo oz. ne morejo imeti formalno urejenega statusa. Njihov neregularni status in strah pred izgonom jim onemogočata sodelovanje s policijo in drugimi institucijami ter jih izpostavi izkoriščanju in viktimizaciji. Zavratnik Zimic idr. (2003) ugotavljajo, da lahko migranti – po večini neregularni, lahko pa tudi regularni, ki ob iskanju boljšega življenja v tujih državah postanejo žrtve trgovcev z ljudmi – končajo v podjetjih, v katerih so delavci popolnoma izkoriščeni na ribiških ladjah, v organizirani kriminalni dejavnosti, prisiljeni v beračenje, spolno izkoriščanje ali druge oblike prisilnega dela. Poleg primerov v gradbeništvu, ki jih opisujejo Bučar Ručman (2014) in Kanduč in Bučar Ručman (2016), smo lahko v zadnjem času v medijih spremljali novice o brutalnem izkoriščanju delavcev v pakirnici rib (Carl, 2022) in avtopralnici (Ponudič in Luzar, 2022). Tokrat so bili zlorabam prvič izpostavljeni delavci iz oddaljenejših držav (Indija), ki nimajo svojih socialnih mrež v Sloveniji in so zato še bolj ranljivi. Delavci so bili nastanjeni v prostorih tovarn, izpostavljeni konstantnemu video nadzoru, delodajalci so jim odvzeli potne liste.

Socioekonomska segregacija v evropskih mestih je bila predmet obsežne študije, ki so jo izvedli Tammaru idr. (2016). Ugotovili so, da se je segregacija po letu 2000 povečala. Ta pojav je posledica več dejavnikov, med katerimi so globalizacija, družbene neenakosti, programi države blaginje (ali njihova odsotnost) ter dostopnost socialnih stanovanj na nepremičninskem trgu. V Londonu je segregacija povezana tudi z migracijami, saj so se oblikovale priseljske četrti temnopolnih Afričanov, Indijcev, Pakistancev in priseljencev iz držav, ki so se pridružile EU po letu 2000. Podobno je v Amsterdamu, kjer so segregirani priseljenci iz Maroka in Turčije, priseljske četrti pa obstajajo tudi v Stockholmu (Musterd in van Gent, 2016). V Franciji so v nekaterih četrtih okoli velikih mest (Pariz, Lyon in Marseille), naseljeni večino priseljenci (Bade, 2005). V Sloveniji so delavski domovi predstavljali specifično obliko prostorske segregacije in izolacije priseljencev. Ti domovi so delovali kot lokalne totalne institucije, ki so izolirale priseljence tudi od drugih skupin priseljencev (Bučar Ručman, 2014; Mozetič, 2009). Kraj bivanja pa vpliva tudi na socialni položaj ljudi, ki živijo tam. Prebivanje v zloglasnih soseskah velikih mest lahko vodi v diskriminacijo ljudi, ki živijo v njih. Ti prebivalci imajo težave pri iskanju zaposlitve, pridobitvi kredita, zagotovitvi dobre izobrazbe, zdravstveni oskrbi, izpostavljeni so ostrejšemu formalnemu nadzoru.

Raziskava Zavrtnik idr. (2009) je pokazala, da vsi priseljenci niso (enako) nezaželeni in lokalno prebivalstvo priseljence kategorizira v različne skupine. Še več, nekateri niso niti razumljeni in naslovljeni kot priseljenci, temveč so predstavljeni (in tudi sami sebe razumejo tako) kot globalni poslovneži, globalni nomadi. Manley idr. (2016) opisujejo razmere v Londonu, kjer »ekstremno bogati tujci« kupujejo nepremičnine v najdražjih delih mesta, Musterd in van Gent (2016) pa izpostavljata identično situacijo v Stockholmu. Tako se poleg etnične segregacije vzpostavi še socialna. Lokalni prebivalci z nizkimi dohodki živijo ločeni od nezahodnih priseljencev iz istega socialnega razreda. Na drugi strani bogati priseljenci živijo ločeno od drugih priseljencev in tudi revnejših lokalnih prebivalcev. Posest ekonomskega kapitala odpira vrata totalne institucije. Ob tem pa se ironično prav ta skupina ljudi zapira za nova vrata in ograje t. i. ograjenih oz. varovanih skupnosti (ang. *gated communities*).

Razlikovanje med priseljenci, ki jih velja sprejeti, in tistimi, ki jih ne želimo, pa je prisotno celo v primerih, ko ljudje bežijo pred vojno. Nazoren dvojni odnos je mogoče videti v odnosu do beguncev iz Sirije, ki so leta 2015/2016 na poti v Nemčijo prehajali Slovenijo, pri tem pa bili izpostavljeni najostrejšemu nadzoru

policije in vojske (prehod izven *de facto* zaprtega koridorja je bil nemogoč), in odsotnosti nadzora nad begunci iz Ukrajine od leta 2022 (simbolično – slednji so celo opravičeni plačila cestnine). To razliko je priznal celo Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, ki je na uradnem profilu Twitter objavil naslednji tвит (in ga nato izbrisal): »Ukrajinski begunci prihajajo iz okolja, ki je v kulturnem, verskem in zgodovinskem smislu nekaj povsem drugega kot okolje, iz katerega prihajajo begunci iz Afganistana.« (Ta. L., 2022)

5 Empirični podatki raziskave programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih (2022)

Odnos do različnih skupin priseljencev in socialno distanco smo empirično preverili tudi v naši terenski raziskavi v sklopu raziskovanja programske skupine »Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij«. Terensko zbiranje podatkov je potekalo leta 2022. Vprašanje za prebivalce se je glasilo »*Kakšen je najtesnejši (najbližji) odnos z osebo iz določene skupine (naštete spodaj), ki bi bil za vas osebno še sprejemljiv*«, pri tem pa so bili za odnos na voljo naslednji odgovori: priženjeni družinski član, tesni prijatelj, sosed, sodelavec, znanec, zgolj obiskovalec naše države, prepovedal bi jim vstop v državo.² V nadaljevanju predstavljamo nekatere zaključke, v katerih so odgovori razdeljeni glede na tip lokalnega okolja, iz katerega prihajajo anketiranci: (1) hiša na samem, zaselek ali manjša vas (oddaljena od pošte, šole, trgovine); (2) strnjeno vaško naselje (vas, kraj, trg) s šolo, pošto, trgovino; (3) primestno naselje ali manjše mesto; (4) večje mesto, mestna občina.

Na osnovi empiričnih podatkov lahko zaključimo, da je *odnos do nekaterih skupin priseljencev statistično pomembno povezan z velikostjo lokalnega okolja, v katerem prebivajo anketiranci*. Stopnja sprejemanja in vključenosti priseljencev je višja v bolj urbaniziranih okoljih. Največji delež prebivalcev, ki bi bili pripravljene sprejeti priseljence kot svojega priženjenega družinskega člana, je v večjih mestih oz. mestni občini in obratno, najmanj jih je v vaških okoljih. *Podatki pa se razlikujejo tudi glede na*

² To vprašanje je bilo pripravljeno na osnovi analize klasičnih študij o socialni distanci, ki jih je opravil Bogardus (1925, 1933, 1947, 1958, 1967), in so jih kasneje preverili in nadgradili drugi raziskovalci (Owen idr., 1977; Parrillo in Donoghue, 2005, 2013). Izhajajoč iz njihovega koncepta smo uporabili lestvico za merjenje socialne distance, ki smo jo prilagodili glede na slovensko kulturno okolje. Pri tem smo upoštevali podatke Statističnega urada RS (2020) (število priseljencev) in jim dodali nekatere kategorije marginaliziranih skupin, ki so vključeni v Evropsko družboslovno raziskavo in Slovensko javno mnenje (vprašanje »Koga ne bi imeli za soseda«) (Kurdija idr., 2016). Dodatno smo upoštevali, da so Javakshvili idr. (2016) opravili tudi validacijo vprašalnika in lestvice za merjenje socialne distance, ki jo je oblikoval Bogarus. Zaključili so, da je ta pristop ustrezen način za merjenje odnosa do etničnih skupin in s tem povezanih družbenih vrednot.

to, od kje priseljenci prihajajo. V najožji krog socialne mreže (družino) so ljudje v vseh okoljih različno pripravljene sprejeti različne priseljence oz. pripadnike manjšinskih skupin (muslimane, jude, Rome, begunce). Najbolj so v vseh okoljih pripravljene sprejeti priseljence, ki prihajajo iz zahodne Evrope (Avstrija, Švica, Nemčija, Italija), v to skupino pa lahko umestimo tudi priseljence iz Hrvaške. V naslednji skupini so priseljenci iz Srbije, BiH, Črne gore, Severne Makedonije, Ukrajine, Ruske federacije, Azije, Afrike in na koncu te skupine Kosova. Najmanj pa so ljudje pripravljene v svoji najožji socialni krog sprejeti muslimane, Jude, begunce in Rome. Pomembna značilnost je tudi, da so razlike med ruralnim in polurbanim okoljem majhne, medtem ko se pojavi velika razlika z velikimi mesti oz. mestnimi občinami (povprečje vseh vrednosti (vseh skupin priseljencev oz. manjšinskih skupin), prikazanih v tabeli 1, za odgovor priženjen družinski član med tremi tipi naselij je v velikih mestih približno 40 % višje kot na podeželju in v polurbanih naseljih). Pomembna značilnost, ki jo lahko razberemo iz tabele 1, je tudi to, da pri priseljenih in manjšinskih skupinah, ki so najmanj zaželeni znotraj družine, se socialna distanca pokaže tudi tako, da jih ljudje v manjšem deležu želijo v svoji socialni bližini kot tesne prijatelje, sosedo, sodelavce. Največji delež bi jih želel zgolj kot obiskovalce države (v primeru muslimanov kot znance) ali bi jim v primeru Romov in beguncev celo prepovedal vstop v državo. Ob tem so zaključki, da jih ljudje v takšnem obsegu želijo zgolj kot obiskovalce ali bi jim celo prepovedali vstop, izjemno skrb vzbujajoči, saj gre v vseh primerih – razen beguncev – za skupine, kjer imajo ljudje praviloma vsi slovensko državljanstvo. Tako nazorno vidimo obstoj izključenih skupnosti znotraj naših skupnosti.

Odgovore o sprejetosti priseljencev oz. manjšinskih skupin glede na velikost in tip lokalnega okolja prikazujemo v tabeli 1, kjer so združeni odgovori »hiša na samem, zaselek ali manjša vas (oddaljena od pošte, šole, trgovine« in »strnjeno vaško naselje (vas, kraj, trg) s šolo, pošto, trgovino«. Odgovori so prikazani tako, da izkazujejo odstotek odgovora po posameznem naselju.

Tabela 1: Socialna distanca do različnih priseljencev in manjšin glede na kraj prebivališča respondentov

	Priznjen družinski član (%)		Tesen prijatelj (%)		Sosed (%)		Sodelavec (%)		Znanec (%)		Zgolj obiskovalec vaše države (%)		Prepovedal bi vstop v državo (%)		Statistična značilnost (χ^2)							
	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M								
BiH	14,5	16	20,7	14,5	19,2	20,4	17,2	18	16,4	16	15,6	11,6	19,2	18,8	16,7	14,9	10,4	11,6	3,8	2	2,5	$\chi^2(12) = 18,96; p < ,09$
Hrvaška*	16	16,5	21,8	13,9	17,7	19,3	16,2	20,1	18,2	13,9	15,4	11,2	19,5	18,1	14,8	17,2	11	12,6	3,2	1,2	2,2	$\chi^2(12) = 23,34; p < ,03$
Srbija*	14,7	15,8	21,2	13,2	17	20,1	16,1	18,6	15,4	15,1	15	12,3	20,3	20,2	15,4	17,6	11,1	12,6	3,1	2,4	3,1	$\chi^2(12) = 24,13; p < ,02$
S. Makedonija*	12	13	19,2	13,9	16,6	16,2	14,7	17,8	17,8	13,5	17	14,5	21,4	21,3	14,2	21,9	12,3	15	2,5	2	3,1	$\chi^2(12) = 30,61; p < ,001$
Kosovo*	10,9	12,2	16,8	11,5	12,2	15,1	12	16,1	16	10,9	15,4	12,3	20,3	24,8	16	26,4	13,4	19	8	5,9	4,8	$\chi^2(12) = 38,37; p < ,001$
Črna gora*	12	13,4	21	12,6	16,6	16	13,2	16,2	16,5	12,4	15,4	12	22,4	23,3	15,7	23,1	13	16,8	4,2	2	2	$\chi^2(12) = 38,91; p < ,001$
Nemčija	16,4	16,2	21,3	14,3	17	18,5	16,6	16,2	15,7	12,2	11,1	11,5	21,6	26,1	17,1	16,8	12,6	14,6	1,9	0,8	1,4	$\chi^2(12) = 15,32; p < ,23$
Italija	15,6	15,7	21,4	14,5	14,6	18,1	16,2	16,1	14,8	10,7	13	12	21,2	23,6	18,1	18,9	15,4	14,2	2,9	1,6	1,4	$\chi^2(12) = 15,87; p < ,20$
Francija	15,3	14,2	21,2	14,6	18,1	18,2	15,3	15,7	15,9	10,5	12,2	10,3	20,3	23,2	15,4	22,2	15,7	17,6	1,7	0,8	1,4	$\chi^2(12) = 19,36; p < ,08$
Avstrija	17,2	15,4	22	15,1	19	18,1	16,6	15,8	17,3	10,1	14,6	11,1	19,9	21,3	15	19,7	12,6	14,8	1,3	1,2	1,7	$\chi^2(12) = 19,67; p < ,07$
Švica	16,3	16,9	22	14,6	18,1	18,7	15,7	15,7	16,7	11,5	13,8	9,7	19,7	20,1	15,3	20,9	14,2	16,2	1,3	1,2	1,4	$\chi^2(12) = 16,93; p < ,15$
Ukrajina*	12,5	12,6	16,2	12,6	15	16,7	13,6	13,8	17,3	11,1	15,8	8,6	21,3	22,1	17	24,9	18,6	20,9	4	2	3,3	$\chi^2(12) = 22,03; p < ,04$
Ruska fed.*	11,6	13	16,4	10,7	13,4	15	11,5	14,2	13,6	11,5	13,4	7,5	19,3	22,4	19,8	29,8	19,3	22,3	5,7	4,3	5,3	$\chi^2(12) = 24,38; p < ,02$
Afrika*	12,2	12,4	15,9	11,1	14,3	13,7	11,7	14,3	14,5	10,3	13,5	7,8	20,5	23,5	18,4	30,6	20,3	27,7	3,6	1,6	2	$\chi^2(12) = 22,72; p < ,03$
Azija*	12	13,2	16,8	11,1	14	15,6	13	12	15,9	10,5	14,4	8,1	19,3	25,6	17,6	30,9	18,8	23,7	3,2	2	2,2	$\chi^2(12) = 31,57; p < ,02$

	Priženjen družinski član (%)		Tesen prijatelj (%)		Sosed (%)		Sodelavec (%)		Znanec (%)		Zgolj obiskovalec vaše države (%)		Prepovedal bi vstop v državo (%)		Statistična značilnost (χ^2)							
Muslimani*	10	7,5	18,1	11,3	13,8	15	10	12,6	10	10	11,9	8,6	21,6	28,5	18,9	25,7	19,4	23,1	11,5	6,3	6,1	$\chi^2(12) = 40,75; p < ,001$
Judi *	10,3	9,8	14,8	10,5	14,2	15,3	10,7	10,6	10,6	10,1	11,8	6,1	21	28	17,3	27,7	21,7	30,4	9,7	3,9	5,6	$\chi^2(12) = 36,95; p < ,001$
Romi*	7,8	5,5	10	8	9,9	9,7	6,1	10,3	8,6	7,6	10,3	5,6	19,1	28,1	19,4	31,2	23,7	33,6	20,1	12,3	13,1	$\chi^2(12) = 35,05; p < ,001$
Begunci*	8,3	6,7	12,5	8,6	9,9	7,5	6,5	10,7	9,4	7,1	9,1	7,2	13,6	24,9	16,9	36,1	25,3	32,8	19,8	13,4	13,6	$\chi^2(12) = 37,95; p < ,001$

V = vaško okolje (združeni odgovori »hiša na samem, zaselek ali manjša vas (oddaljena od počte, šole, trgovine)« in »strinjeno

vaško naselje (vas, kraj, trg) s šolo, počto, trgovino«)

P = primestno naselje ali manjše mesto

M = večje mesto/mestna občina

*statistično značilna povezava med krajem prebivališča in sprejetostjo priseljencev oz. pripadnikov manjšinskih skupin

5 Zaključna razprava

Naša življenja najbolj neposredno zaznamuje naše ožje lokalno okolje. V njem vzpostavimo vezi z drugimi člani skupnosti in v njem najpogosteje prihaja do implementacije velikih političnih odločitev in vpliva struktur na makro ravni na naše življenje. Tega prostora ne razumemo le kot fizični prostor, temveč tudi kot kombinacijo fizičnega in družbenega prostora. Sociologija se že od svojega začetka dotika vprašanja življenja človeka v skupnostih in kaže na razlikovanje družbenih vezi med posamezniki v različnih lokalnih okoljih. Število prebivalcev, gostota poseljenosti, infrastruktura, z drugimi besedami urbanizacija, ne vpliva namreč samo na prostor, temveč zlasti na to, kako ljudje na tem prostoru živijo, kako se med seboj povezujejo, razumejo, kako zaznavajo (ne)varnost in kriminaliteto in kaj jim zagotavlja občutek varnosti oz. vzbuja pri njih občutke ogroženosti ter ne nazadnje tudi to, kako sprejemajo drugačnost. V delih sociologov lahko prepoznamo skupne točke pri razumevanju oz. razlikovanju skupnosti na manjše, bolj homogene, medosebno neposredno povezane skupnosti, ki jih danes lahko prepoznamo v ruralnem okolju in večje, heterogene skupnosti, ki jih danes predstavljajo velika urbana središča. Dinamika življenja in vezi v manjših ruralnih okoljih temeljijo na neposredni vzajemni pomoči in predvsem na medsebojnem poznavanju – kjer to seveda ne pomeni, da v teh majhnih skupnostih vsi prebivalci spoštujejo zakone in med njimi ni storilcev kaznivih dejanj, temveč zgolj to, da v teh okoljih ljudje takšne posameznike poznajo in temu primerno prilagodijo svoje interakcije z njimi. Vir stabilnosti, mirnosti in občutka varnosti je torej poznavanje članov skupnosti. Na drugi strani se razmere v velikih urbanih središčih razlikujejo, ljudje se med seboj zelo redko poznajo – tako zaradi velikosti hiš, blokov kot tudi fluktuacije prebivalcev (selitve, oddajanje stanovanj, veliko število študentov in turistov itd.). Ljudje v teh okoljih niti ne pričakujejo, da se bodo z drugimi poznali, ključno jim je, da so zagotovljeni temeljni pogoji za bivanje (transport, trgovina in oskrba s hrano), med temi pogoji pa je osrednjega pomena zagotovitev osebne varnosti – odsotnost možnosti fizičnega napada neznancev.

Razumevanje dinamike lokalnih skupnosti omogoča, da znamo razložiti tudi nekatere vsakodnevne dogodke, konflikte, krize. Iz zgornjih zaključkov lahko sklepamo, zakaj praktično v vseh ruralnih okoljih ljudje ostro nasprotujejo predlogom za odprtje doma za begunce oz. prosilce za azil – če smo natančni, nasprotujejo kakršnemu koli prihodu ljudi, ki jih sami ne prepoznajo kot svojih (v preteklosti so bili tarče takega nasprotovanja celo materinski domovi, zavodi za

otroke in mladostnike s posebnimi potrebami). Zaradi istih dejavnikov se prebivalci v manjših okoljih hitreje zatečejo k vigilantskim ukrepom samozaščite, če ocenijo, da sistemske rešitve zagotavljanja varnosti niso učinkovite (spomnimo samo na primer ustanovitve vaše straže za zaščito pred vlomi v Ivančni Gorici v letu 2023). Ob tem spregledajo kompleksnost in tudi nevarnost takšnega delovanja in v želji po zaščiti, varnosti posežejo po ukrepu, ki je takšnemu okolju najbližje – tesnem medosebnem sodelovanju. Kriminaliteta že od nekdaj namreč ob vseh negativnih posledicah, na drugi strani poveča povezanost prebivalcev. V ruralnem okolju to ljudje naredijo z dobesedno demonstracijo svojih dejavnosti na terenu, v mestih pa s političnim aktivizmom in zahtevami institucijam, političnim odločevalcem in pritisku v javnosti (izpostavljanjem problemov v medijih). Rešitve so torej tiste, ki so skladne z ukrepanjem in delovanjem v njihovem »tipu« skupnosti. Razmere v lokalni skupnosti in strah pred kriminaliteto so priljubljena tema tudi populističnega političnega delovanja in različnih ekstremističnih skupin (t. i. vard, straž in drugih grupacij), ki se skušajo prikazati kot zaščitniki lokalnih prebivalcev. Pri tem seveda ne smemo spregledati, da varnost občanov in celo nacionalno varnost veliko bolj ogrožajo ravno takšni vigilantski in ekstremistični samooklicani zaščitniki kot pa tisti dejavniki, ki jih te skupine izpostavljajo kot »grešne kozle«.

Na osnovi empiričnih podatkov programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih lahko sklepamo, da je razlog za večje izključevanje določenih skupin priseljencev v manjših vaseh pomanjkanje pristnih izkušenj iz dejanskih interakcij s priseljenci in manjšinskimi skupinami. Področje neznanega zapolnijo strahovi, predsodki, ki jih širi populistična politika, hujskaštvo preko spleta in tudi medijski diskurz. V mestih, kjer je večja heterogenost, ta prazen prostor nadomestijo pristne izkušnje in pri tem ne gre pozabiti pregovorne modrosti »strah je znotraj votel, zunaj ga pa nič ni«. A vendar, ob tem ne smemo spregledati, da so nekatere kategorije ljudi, v nekaterih primerih celo večinoma sodržavljeni, izpostavljeni socialni izključitvi, saj celo večina ljudi v sicer strpnejših velikih mestih meni, da bi lahko bili zgolj obiskovalci naše države (muslimani 23,1%, Judi 30,4%, Romi 33,6% in begunci 32,8%). Ob teh podatkih lahko vidimo, da je treba dopolniti Parsonsove (1977) ugotovitve o državljanstvu kot temelju za oblikovanje skupnosti. Prav tako je treba dopolniti Wallersteinov (1999) zaključek, da državljanstvo vključuje tiste, ki ga imajo, in izključuje tiste, ki ga nimajo. Očitno je, da poleg formalnih mehanizmov vključevanja/izključevanja potekajo še družbeni (neformalni) mehanizmi izključevanja. Ti se ne ozirajo na državljanstvo, temveč vplivajo na stališča o tem, kako blizu so ljudje pripravljeni sprejeti pripadnike manjšinskih skupin (Romi, Judi,

Muslimani) na osnovi drugih dejavnikov (predvidevamo lahko, da vpliva medijskega poročanja, vpliva socialnih omrežij in delovanja mnenjskih voditeljev).

Viri in literatura

- Aldrich, D. (2011). Social, not physical, infrastructure: The critical role of civil society after the 1923 Tokyo earthquake. *Disasters*, 36(3), 398–419.
- Astor, R. A. in Benbenishty, R. (2019). *Bullying, school violence, and climate in evolving contexts: Culture, organization, and time*. Oxford University Press.
- Bade, K. (2005). *Evropa v gibanju: migracije od poznega 18. stoletja do danes*. Založba *Cf.
- Benbenishty, R. in Astor, R. A. (2005). *School violence in context: Culture, neighborhood, family, school, and gender*. Oxford University Press.
- Bogardus, E. S. (1925). Social distance and its origins. *Journal of Applied Sociology*, 9, 216–226.
- Bogardus, E. S. (1933). A social distance scale. *Sociology and Social Research*, 17, 265–271.
- Bogardus, E. S. (1947). Measurement of personal-group relations. *Sociometry*, 10, 306–311.
- Bogardus, E. S. (1958). Racial distance changes in the United States during the past thirty years. *Sociology and Social Research*, 43, 127–135.
- Bogardus, E. S. (1967). *A forty-year racial distance study*. University of Southern California Press.
- Brantingham, P. L. in Brantingham, P. J. (1993). Environment, routine, and situation: Toward a pattern theory of crime. V R. Clarke in M. Felson (ur.), *Routine activity and rational choice: Advances in criminological theory*, (vol. 5, str. 259–294). Transaction Publishers.
- Brantingham, P. in Brantingham, P. (2008). Crime pattern theory. V R. Wortley in L. Mazerolle (ur.), *Environmental criminology and crime analysis* (str. 78–93). Willan Publishing.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513–531.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Bučar Ručman, A. (2014). *Migracije in kriminaliteta: Pogled čez meje stereotipov in predsodkov*. Založba ZRC SAZU.
- Bučar Ručman, A. (2015). Analiza migracij in odnosov v multikulturni skupnosti – primer Mestne občine Velenje. *Dve domovini*, 41, 113–125.
- Bučar-Ručman, A. (2016) Strukturno nasilje kot mehanizem zapiranja migrantov v globalne in lokalne totalne institucije. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 1(67), 16–25.
- Burgess, E. W. (1925/1967). The growth of the city: An introduction to a research project. V R. E. Park, E. W. Burgess in R. D. McKenzie (ur.), *The city* (str. 47–62). The University of Chicago Press.
- Carl, E. (2022). *Izkoriščani in nadzorovani delavci v pakirnici rib na Kozini: Šuštarjevi mislijo, da smo mašine*. RTV Slovenija. <https://www.rtvsl.si/gospodarstvo/izkoriscani-in-nadzorovani-delavci-v-pakirnici-rib-na-kozini-sustarjevi-mislijo-da-smo-masine/630148>
- Casey, E. A. in Lindhorst, T. P. (2009). Toward a multi-level, ecological approach to the primary prevention of sexual assault: Prevention in peer and community contexts. *Trauma, Violence, & Abuse*, 10(2), 91–114.
- Cohen, R. (2006). *Migration and its enemies: Global capital, migrant labour and the Nation-State*. Ashgate.
- Cooke, P. (1990). Locality, structure, and agency: A theoretical analysis. *Cultural Anthropology*, 4, 1–20.
- Day, G. in Murdoch, J. (1993). Locality and community: Coming to terms with place. *The Sociological Review*, 41(1), 82–111.
- Di Napoli, I., Procentese, F., Carnevale, S., Esposito, C. in Arcidiacono, C. (2019). Ending intimate partner violence (IPV) and locating men at stake: An ecological approach. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(9), 1–18.
- Durkheim, E. (1893/1984). *The division of labor in society*. Free Press.

- Espelage, D. L. (2014) Ecological theory: Preventing youth bullying, aggression, and victimization. *Theory Into Practice*, 53(4), 257–264.
- European Crime Prevention Network. (2021). *Bullying among minors: An ecological approach towards effective anti-bullying interventions. Part of the EUCPN Toolbox on bullying among minors*.
https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/2111_Toolbox%20Bullying_THEORY_ENG_LR.pdf
- Gofman, A. (2014). Durkheim's theory of social solidarity and social rules. V V. Jeffries (ur.), *The Palgrave handbook of altruism, morality, and social solidarity: Formulating a field of study* (str. 45–69). Palgrave Macmillan.
- Hobbes, T. (1651/2008). *Leviathan*. Oxford University Press.
- Hunter, J. (2015). Earthquakes in Japan: A review article. *Modern Asian Studies*, 50(1), 415–435.
- Javakhishvili, N., Schneider J. F., Makashvili, A. in Kochlashvili, N. (2016). Measuring ethnic attitudes: Tolerance and social distance from cross-cultural perspective. V G. T. Papanikos (ur.), *An anthology of social themes* (str. 193–203). Athens Institute for Education & Research.
- Kanduč, Z. in Bučar-Ručman, A. (2016). Razredna vojna, delo in migracije. *Dve domovini*, 43, 77–89.
- Kurdija, S., Hafner Fink, M., Malnar, B. in Podnar, K. (2016). *Slovensko javno mnenje 2016/1: Raziskava o odnosu delo-družina, Stališča Slovencev o družinski problematiki in potrebah družin, Stališča o izbranih vidikih zdravja in zdravstva, Ogledalo javnega mnenja* [Podatkovna datoteka]. Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov. https://doi.org/10.17898/ADP_SJM161_V1
- Manley, D., Johnston, R., Jones, K. in Owen, D. (2016). Occupational segregation in London: A multilevel framework for modelling segregation. V T. Tammaru, S. Marcinczak, M. van Ham in S. Musterd (ur.), *Socioeconomic segregation in European capital cities: East meets West* (str. 30–54). Routledge.
- Mozetič, P. (2009a). Nevidni delavci sveta: zaposlovanje in delo »neevropskih« državljanov tretjih držav in režim delavskih domov. *Casopis za kritiko znanosti, domišljijo in antropologijo*, 37(238), 31–50.
- Musterd, S. in van Gent, W. (2016). Changing welfare context and income segregation in Amsterdam and its metropolitan area. V T. Tammaru, S. Marcinczak, M. van Ham in S. Musterd (ur.), *Socioeconomic segregation in European capital cities: East meets West* (str. 55–79). Routledge.
- Owen, C. A., Eisner, H. C. in McFaul, T. R. (1977). A Half-Century of Social Distance Research: National Replication of the Bogardus Studies. *Sociology and Social Research*, 66(1), 80–98.
- Parsons, T. (1960). Durkheim's contribution to the theory of integration of social systems. V K. H. Wolff (ur.), *Emile Durkheim, 1858–1917* (str. 118–153). Ohio State University Press.
- Parsons, T. (1971). *The system of modern societies*. Prentice-Hall.
- Parsons, T. (1977) *Social systems and the evolution of Action Theory*. Free Press.
- Ponudič, H. in Luzar, M (2022). *Suženjsko izkoriščanje indijskih delavcev v ljubljanski avtopralnici?* RTV Slovenija. <https://www.rtvlo.si/slovenija/suzenjsko-izkoriscanje-indijskih-delavcev-v-ljubljanski-avtopralnici/636782>
- Rousseau, J. J. (1754/1993). *Razprava o izvoru in temeljih neenakosti med ljudmi*. Študentska organizacija Univerze v Ljubljani.
- Scott, J. in Marshall, G. (2009). *A dictionary of sociology* (3rd ed.). Oxford University Press.
- Shaw, C. R. in McKay, H. (1969). *Juvenile delinquency and urban areas: A study of rates of delinquency in relation to differential characteristics of local communities in American cities*. University of Chicago Press.
- Stacey, M. (1969). The myth of community studies. *The British Journal of Sociology*, 20(2), 134–147.
- Ta. L. (2022). *Ukom o izbrisnem tvitu o beguncih, o tem tuji novinarji vprašali tudi Logarja*. N1.
<https://n1info.si/novice/slovenija/ukom-pojasnjuje-zakaj-je-z-vladnega-profila-izbrisal-tvit-o-beguncih/>
- Tammaru, T., Marcinczak, S., van Ham, M. in Musterd, S. (ur.). (2016). *Socio-economic segregation in European capital cities: East meets West*. Routledge.
- Thijssen, P. (2012). From mechanical to organic solidarity, and back: With Honneth beyond Durkheim. *European Journal of Social Theory*, 15(4), 454–470.
- Tönnies, F. (1887/2001). *Community and civil society*. Cambridge University Press.
- Urry, J. (2002). *Consuming places*. Routledge

- Wallerstein, I. (1999). *Utopistike ali izbira zgodovinskih možnosti 21. stoletja*. Založba *Cf.
- Weber, M. (1922/2002). *Basic concepts in sociology*. Kensington.
- Weber, M. (1930/2001). *The Protestant ethic and the spirit of capitalism*. Routledge.
- World Health Organization. (2002). *World report on violence and health*.
https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf
- World Health Organization. (2015). *Preventing youth violence: An overview of the evidence*.
https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/181008/9789241509251_eng.pdf?isAllowed=y&sequence=1
- Zavratnik, S., Kralj, A., Medarič, Z. in Simčič, B. (2009). *Migracije, integracija in multikulturalnost*.
<http://nesstar2.adp.fdv.uni-lj.si/webview/velocity?study=http%3A%2F%2F193.2.85.182%3A80%2Fobj%2FfStudy%2Fmigim07&format=html&mode=transform#V14zavr>
- Zavratnik Zimic, S. (2003). Trdnjava Evropa ali odprta Evropa? Izzivi za države »schengenske periferije«. V M. Pajnik in S. Zavratnik Zimic (ur.), *Migracije, globalizacija, Evropska unija* (str. 15–41). Mirovni inštitut.

